

A fentebb ismertetett munka igen fontos kézikönyve lehet mindazoknak, akik a pedagógiával vagy kultúrával foglalkoznak, illetve e témakör iránt érdeklődnek. A könyv szerkezetét tekintve nagyon jó megoldásnak tűnik az egyes korszakok tárgyalásánál a legfontosabb kulturális, történelmi és pedagógiai jellegű emlékeink elhelyezése a fejezetek elejére. A könyv legnagyobb értéke, hogy korszakonként és viszonylag röviden (körülbelül 150 oldalon keresztül) bemutatja a kultúráközvetítés és a pedagógiai értékrendszerek összefüggéseit.

Jellemző, hogy a tengernyi témakört Kováts-Németh Mária úgy dolgozza fel, hogy a választott téma tárgyalásában az egyetemes ismeretek mellett kitüntetett szerepet kap a közép-európai régió. Előtérbe kerülnek a szlovák, osztrák és lengyel fejlemények. Ennek köszönhetően nemcsak Magyarországon, hanem a határontúliak körében is rendkívül figyelemreméltó és olvasásra ajánlott. Az a kitekintés néhány ország irányába még értékesebbé teszi a könyvet, amely tankönyvként is forgatható. Mindazok az ismeretek összegzése, amit tudnunk kellene, s ami bizonyítja, hogy a származástól függetlenül minden nép a közös értékrend közvetítésére, a nemzeti sajátosságok megőrzésére törekszik. „Mind den generáció feladata az értékek újrateremtése – ahogy maga a szerző írja –, hogy képesek legyünk a magunk és a másik nép sajátos kultúráját – tudományát, művészetét, hitét, hagyományait – megbecsülni, mert sokszínűségünk nem szegényíti, hanem gazdagít bennünket, s végső soron Európát.”

Molnár-Kovács Zsófia: *A tankönyvkutatás magyar bibliográfiája (2000–2010) különös tekintettel a történelemtankönyvek vizsgálatára*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára 2013, 81 p. ISBN 978-963-642-527-2

Vajda Barnabás

Csak örülni tudunk az olyan szakmai kiadványnak, mint amilyen Molnár-Kovács Zsófia: *A tankönyvkutatás magyar bibliográfiája (2000–2010), különös tekintettel a történelemtankönyvek vizsgálatára* c. kötete. Ez a 81 oldalas kötetke, ahogy a szerző mondja: „Mintegy kétéves gyűjtő, rendszerező és szintetizáló munka eredményét tükrözi, mely a tankönyvkutatás hazai, illetve magyar nyelven elérhető bibliográfiai csoportjait, a 2000 és 2010 között megjelent publikációkat foglalja magában.” Azaz nem kis feltáró munka eredményeként szerzőnk két nagyobb tételben egybegyűjtötte a 21. század első évtizedének tankönyvkutatásra vonatkozó magyar bibliográfiáját: azokat, amelyek általában szólnak a tankönyvekről, és a speciálisabb írások címjegyzékét is.

A viszonylag sok tételt tartalmazó jegyzéken végigtekintve az látható, hogy meglehetősen nagy figyelem övezi a tankönyveket. Molnár-Kovács Zsófia bibliográfiájában mintegy 1000 bibliográfiai tétel szerepel, amelyet hozzávetőleg 500 szerző jegyez. Viszont a szerzők túlnyomó többsége csupán 1–1 címmel

szerepel benne, és valójában azon szerzők száma, akik 5 tételnél több tankönyvkutatási témájú írást jegyeztek a 2000–2010-es évtizedben, csupán 20–25 fő. Mindezek ellenére és összességében mégis hasznos és jó hír ez a kötet. Egyfelől láthatjuk benne a fejlődést. Másfelől viszont nem hagyja, hogy felelőtlenül elhessegezzük magunktól a magyar tankönyvkutatás helyzetét pesszimistán értékelő hangokat. Ilyen kritikus hangnak kell tekinteni F. Dárdai Ágnesét, aki jó ideje nemzetközi mérce tudatában mondja, hogy a magyar tankönyvkutatás számos területen le van maradva, ha azt például bizonyos német kezdeményezésekhez, szakirodalomhoz, kutatásokhoz hasonlítjuk. Bizonyára nem véletlen, hogy Molnár-Kovács Zsófia mostani kötete (és kapcsolódó PhD. disszertációja) mögött is F. Dárdai Ágnes áll, aki joggal mondja az előszóban, hogy „a sokszínű kutatási forrásbázis feltérképezéséhez e jegyzéket bátran hívhatja segítségül” mindenki, aki professzionális indíttatásból foglalkozik tankönyvekkel.

A magyar tankönyvkutatással szemben megfogalmazott kritika igaz és jogos szerintem is. Ámde: megállapítható Molnár-Kovács Zsófia bibliográfiájából is, hogy igenis van egy bizonyos kritikus mennyiségű magyar tankönyvkutatási szakirodalom mind a tankönyvek általános vizsgálatát (elméleti, pedagógiai), mind egy-egy részterületet, jelen kiadvány esetében a történelemtankönyvek szakmódszertani kérdéseit és problémáit illetően. És a pozitív reflexiók között nemcsak azt kell még elmondanom, hogy összehasonlítva a (sajnos) szinte nem létező szlovák tankönyvkutatással (talán csak a pozsonyi Viliam Kratochvíl és a kassai Slávka Otčenášová nevét tudom említeni) Magyarországon F. Dárdai Ágnesen kívül tucatnyi kimagasló szaktudós működik. Hogy csak a történelemtankönyvekre utaljak: Kaposi József, Kojanitz László, Katona András, Karlovitz János, Hornyák Árpád, Vitári Zsolt, Závodszy Géza – olyan szakemberek, akik a történelemtankönyvek olyan mély szakdidaktikai összefüggéseiről gondolkodnak és írnak rendszeresen, hogy az bármely külföldi kultúrnemzet szaktudományával összevetve megállja a helyét. Sőt láthatóan van, létezik egy második vonal is, egy fiatalabb nemzedék, akik az előbbieket nyomdokain járnak, mint például Dévényi Anna, Gözsy Zoltán, Sávoly Márta, Slezák Ilona és mások.

Ha van valami hiány, amit esetleg felróhatunk ennek a – még egyszer mondom, igen hasznos – kötetnek, az az, hogy talán érdemes lett volna egy kicsit jobban kitekinteni a határon túli folyóiratokra és tudományos könyvkiadványokra. Mert ha tömegesen nincs is, de azért láthatóak a szisztematikus(abb) tankönyvkutatás jelei. Ilyen például a Selye János Egyetem Tanárképző Karán működő *Eruditio–Educatio* folyóirat, amely 2006-os indulásától kezdve rendszeresen közöl tankönyvkutatási tanulmányokat. A bibliográfia végén közölt folyóiratbázisból (ahol 41 tétel található) jól látható, hogy a kutatásba be lett vonva az online elérhető somorjai *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, míg viszont a mi kari negyedéves folyóiratunk kimaradt. Most sajnálhatjuk igazán, hogy még mindig nincsenek az anyagaink online, mert akkor az *Eruditio–Educatio* révén becslésem szerint mintegy 20–25 tétellel bővíthetett volna a címszavak köre.

De nemcsak a külföldi magyar nyelvű folyóiratok érdemeltek volna nagyobb figyelmet, hanem az itt-ott működő tudományos kutatócsoportok is. E helyütt csupán két, ráadásul nagyon aktuális kutatási eredményre szeretnék utalni. Kurtán Zsuzsa több éven át vezetett nálunk Észak-Komáromban egy interdiszciplináris tankönyvkutató csoportot, és épp mostanság adtak ki többféle, főleg (de nemcsak) a magyar nyelv és irodalom tanítására vonatkozó tanulmányköteteket. Másrészt a Selye János Egyetem Tanárképző Karán a tankönyvek rendszeresen témái a tudományos konferenciáknak és workshopoknak, és ezekből olyan kiadványok születnek, mint például a Ruda Gábor és Szabó Mihály Gizella szerkesztette *Nemzetkép és identitás a nemzetiségi iskolák tankönyveiben* c. tanulmánykötet. A nálunk folyó kutatások után talán nem meglepő, hogy karunkon a tankönyvkutatás rendszeres témája a tudományos diákköri versenyeknek és itt-ott szakdolgozatok is születnek e témában. Kicsit kár tehát, hogy Molnár-Kovács Zsófia kötetében ez a körültekintés nem történt meg. Ezt azért is sajnálhatjuk, mert a szerzőtől egyáltalán nem idegen a külföldre való kitekintés igénye, hiszen éppen ő volt az, aki tavaly a *Történelemtanítás* online történelemdidaktika folyóiratban remek tanulmányt írt a Georg Eckert Intézet magyar tankönyvkészletéről.

És kár a szélesebb kitekintés elmaradásáért azért is, mert ha megtörtént volna, akkor még láthatóbbá, még nyilvánvalóbbá lehetett volna tenni a magyar kultúrcentrumok (a Pécsi Egyetem Bölcsészettudományi Kara, ahol Tankönyvkutató Műhely működik, a tankönyvkutatás terén bizonyosan az egyik legfontosabb magyar centrum) és a tudományos magyar perifériák gyümölcsöző együttműködését. Úgy tudom, bizonyos tankönyvkutató kezdeményezések vannak például Marosvásárhelyen és Beregszászon is; utóbbi helyen 2012-ben Szalai Bernadett publikált egy kiváló tanulmányt *A nemzetközi tankönyvkutatás történeti vázlata* címen¹. Így talán joggal várhatjuk és remélhetjük, hogy a jövőben a periféria haszonként kínálhatja fel a magyarországi tudományos centrumoknak, és haszonként hozhatja be a maga speciális (más nyelvek és kultúrkörök legjobb gyakorlatait magába olvasztó) ismereteit, tapasztalatait, ötleteit és kezdeményezéseit, amelyek a tankönyvkutatással kapcsolatosak.

1 Szalai Bernadett: A nemzetközi tankönyvkutatás történeti vázlata. *Acta Academiae Beregsasiensis*, 2012, XI/1, 87-99. p.